פרפראות בפרשה

פנינים • חידות • חידושי תורה

לעילוי נשמת
הרב חפץ בן אסתר זצ"ל

בס"ד כְּסָלֵו תשפ"ז

ימי חנוכה

עלון חידושי תורה ופרפראות על **המועדים** עניינא דיומא ממפרשי ומדרשי חז"ל

שאלה – מה הטעם שבחנוכה נוסח הברכה הוא 'להדליק נר חנוכה' וכו הוא נוסח האריז"ל. ובליל שבת הנוסח הוא 'להדליק נר של שבת'.
תשובה – לפי שנר חנוכה אסור להשתמש לאורה לזה אומר 'נר חנוכה'. להורות כי הנר אינו כי אם למצות חנוכה. מה שאין כן נר שבת הכוונה נר שאנו משתמשים בו ונרו יאיר לתועלתנו וזה הנר המאיר הוא של שבת. (טעמי המנהגים בשם ברכי יוסף סימן תרע"ו)
לא יאמר להדליק 'נר של חנוכה' כסברת רש"ל אלא 'נר חנוכה'. והוא סוד גדול ואיו לשנות כמו שכתב רבינו האר"י, דנח"ל הוא השם היוצא מפסוק **נֹצֵר** חֶסֶד לָאֲלָפִים. (מועד לכל חי סימן זך) **וכ"כ הגר"א** נוסח הברכה להדליק נר חנוכה. (מעשה רב אות רלט)

שאלה – מה הטעם שנס חנוכה לא נזכר כלל במשנה.
תשובה – לפי שרבינו הקדוש היה מזרע דוד המלך ע"ה ונס חנוכה נעשה ע"י בית החשמונאים שתפסו המלוכה ולא היו מזרע דוד , וזה הרע לרבינו הקדוש. ובכתבו המשנה ע"פ רוח הקודש, נשמט הנס מחיבורו. (טעמי המנהגים בשם החת"ס)
א"נ מאחר שדיני חנוכה מבוארים במגילת תענית, ובזמן שסידר רבי יהודה הנשיא את המשנה לא בטלה מגילת תענית, לא היה צורך לסדר לה מסכת מיוחדת. (החיד"א) **א"נ** כל מצוה שהיו רגילים בה לא נכתבה במשנה. מאחר ומצוות חנוכה חביבה, העם היה רגיל בה וידע את דיניה. (חת"ס)
על מה סמכו את עצמם החשמונאים ליקח מלוכה לעצמם ? כיון שהמלוכה שייכת לבית דוד, וגם חכמי הדור על מה סמכו את עצמם להמליכם. לפי שמצאו **'פך'**, שמורה על מלוכה לשעתה בגימטריא **יְמַלֹּךְ**, והוספת נס **'נר'** על **'פך'** יהיה **קֶרֶן**, הנה נרמז על מלוכה עולמיית שתהיה לבית דוד שנמשח בקרן. **קֶרֶן** בגימטריא **יְמַלֹּךְ לְעֹלָם וָעֶד** (350). (בני יששכר - כסלו טבת מאמר ג)
חנוכה - עיקר הגזרה היתה לפי שהתרשלו בעבודה וע"כ גזרו לבטל התמיד וטמאו השמנים לבטל הדלקת המנורה וכשחזרו בתשובה והושיעם על ידי הכהנים ע"כ נעשה הנס בנרות תחת אשר הערו למות נפשם על העבודה.
רמז באותיות א"ב לחג החנוכה - אותיות **אבגדהוז"ח** גימטריא **ל"ו** כמספר נרות חנוכה. פירוש כי בכל לילה מח' לילות מדליק נרות כמספר האות דהיינו בליל ב' נרות ב' וליל ג' נרות ג' וכן עד ליל ח' שמנה ורמוז זה בשמונה אותיות הראשונות מא"ב כל לילה נרות כמנין האות של הלילה. וכאשר יוחנן השמיד יוונים מבית קדשנו ציונו שנדליק נרות תמניא יומי מחנוכה יניחנה מצד ימין מהיוצא ובתלמוד פירשו רז"ל חייב להדליק משחשיכה ואחר העברת נושאי התרמודאי עברה מצות דליקתן עלינו להדליק הכל יחד אנשים ונשים ראויים. **ט'** רמז למצוה ט' טפחים למטה מעשרה. **יכלמנסע"פ** ר"ת **י'** כשר **ל**מעלה **מ**עשרים **נר** סוכה **ע**ירוב **פ**סול. **צקרש"ת** ר"ת **צ**ורך **ק**דושה **ר**אוי **ש**מש **ת**וסיף. א"נ **צ**דיקים **ק**דושים **ר**צחו **ש**ונאי **ת**ורה. (מדבר קדמות מערכת ח)

מה הטעם שבקריאת התורה בחנוכה שקוראים בפרשת הנשיאים מתחילים מברכת כהנים.
כתב השו"ע (או"ח תרפ"ד) – קורין בקרבנות הנשיאים שבפרשת נשא שלשה בכל יום ומתחילין בברכת כהנים. 'ערוך השולחן' **והטעם** משום דמלאכת המשכן נגמר בכ"ה בכסלו, ויש מקומות שמתחילין בברכת כהנים, לפי שהנס נעשה על ידי הכהנים החשמונאים, ומנהג יפה הוא. (טור)
טעם נוסף – לפי שאלו ב' המצוות הם עבודות המקדש שנשארו בימינו, והם ברכת הכהנים והדלקת הנרות . (שפת אמת)
סמך ברכת כהנים לחנוכת המזבח – רמז הכהנים חשמונים על ידם יעשה חנוכה. (פסיקתא רבתי פ"ה י). לוחות הראשונים נשתברו לפי שניתנו בקול שלטה בהם עין רעה, לכך **יְבָרֶכְךָ יְ-הוָה וְיִשְׁמְרֶךָ. וְיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה לְהָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן**. ועוד **וְיִשְׁמְרֶךָ** מִן הַמַּזִּיקִין **וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם** אֵימָתַי **בְּיוֹם הָקִים הַמִּשְׁכָּן** שֶׁכָּלוּ הַמַּזִּיקִין מִן הָעוֹלָם. על שם (תהלים צא) **וְנָגַע לֹא יִקְרַב בְּאָהֳלֶךָ**. (במדב"ר יב ג) (הרוקח)

כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת (במדבר ז יד) פסוק זה קוראים בחנוכה ובו רמוזים הלכות חנוכה.
כף ר"ת **פ**חות **כ'**. היינו שצריך להדליק הנר בגובה פחות מכ' אמה. **אחת** ר"ת **א'** **ח'** **ת**מנה. היינו ביום א' מדליקים נר אחד וביום השמיני מדליקים ח' והלכה כבית הלל. **עשרה** ר"ת **עד** **ש**תכלה **רֶגֶל** **מִן** **ה**שׁוּק. **זָהָב** ר"ת **ז**מנה **בין** **ה**שמשות. **מְלֵאָה** ר"ת **מ**צותה **ל**הדליק **א**צל **ה**פתח. **קְטֹרֶת** ר"ת **ק**רוב **ט**פח **ר**וחב **ת**דליק. (שפתי חכמים – מגילה לי:)

רמזים במילה חנוכה – **ח'** נרות והלכה כבית הלל, **ח**וצה **נ**דלקים וזמנם **כ**ל **ה**לילה, היינו בפתח הפונה לרשות הרבים וזמנם בדיעבד על עלות השחר.
ח' **נ**רות **ו**על **כ**ולם **ה**שמש. **ח**שמונאים **נ**תגברו **ו**הרגו **כ**ל **ה**אויבים. **נס** **כ**והנים וגם **ח**נוכת **ה**מזבח. **ח**ייבים **כ**ולם **נ**שים **ו**קטנים **ה**מחונכים. (בני יששכר)

מניו האורות שאנו זוכים להדליק בחנוכה - הינם ל"ו, וזוהי משמעות שם החודש כסלו: כיס ל"ו. כיס - משמעותו כיסוי. כיסוי וגניזת אור ל"ו (36) השעות הראשונות של האדם בעולמו. ל"ו האורות הכמוסים שנבראו בימי בראשית, מתגלים בחודש כסלו על ידי הדלקת נרות החנוכה. קדושה מיוחדת החלה בימים אלו מחזירה את האור הקדמון לנרות שבחלון ביתנו. שלושים ושש פעמים אנו מוצאים בתורה את ענייני האור, הנר והמאורות. מספר זה הוא כנגד שלושים ושש השעות ששימש האור שנברא ביום הראשון לאדם הראשון עד שנגנז. אור גנוז זה נקרא 'אור שבעת הימים', ואינו האור המצוי בינינו היום. שהוא אור הנובע מהמאורות שנבראו ביום הרביעי. האור שנברא ביום הראשון, כמבואר בתורה, נגנז מעיני בשר. רמז לכך מופיע בארבעת התגים שעל האות ט' במילה **טוֹב** שבפסוק **וַיַּרְא אֱ-לֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב**. (4X9=36) (הרוקח)

מה הטעם שאסור ליהנות מן נר החנוכה
הנה חקרו הקדמונים על מעשה דאברהם אבינו שהאכיל למלאכים בשר בחלב, והוא לא אכל כי קיים כל התורה. והנה קשה, הרי גם בישול אסור. ויש לומר שאחד מאנשיו שהיו גרים תושבים בישלו, ולא הוה גם כן בישול גוי. אבל קשה, הרי גם בהנאה אסור, והאיך האכיל למלאכים והנה נהנה? וכמדומה שראיתי מי שכתב דלא מיקרי הנאה, כיון שידע שהם מלאכים ואינם צריכים לאכילה. ואי קשיא הא קשיא לי, הרי מיקרי הנאה, שעשה כן כדי שיהא סגולה לתורה, היינו לקבל את התורה, ולא יהא פתחון פה למלאכים לקטרג כמו שאמרו רז"ל, אם כן אין לך הנאה גדולה מזו. ויש לומר, דהתורה ומצוות לאו ליהנות ניתנו (עירובין לא א) .ואם כן לפי זה תבין, דהנה בנר חנוכה, נר מצוה הרמוז לאור תורה, אין נהנין מאורה, כי תורה ומצוות לאו ליהנות ניתנו. (בני יששכר - כסלו טבת מאמר ג)
נגד החושך של היוונים נלחמו החשמונאים משבט לוי, שהם השומרים על השמן שמונח בחותמו של כהן גדול. לוי נלחם גם נגד שכם. עיקר שאיפתם של אנשי שכם היתה **וְאֶת בְּנֹתֵיכֶם נִקַּח לָנוּ** (בראשית לד טז), וכך גם התחיל המרד נגד היוונים - כידוע מהגמרא בכתובות (ג ע"ב), גזרו על הנשים שתיבעלנה להגמון תחילה, ומובא בספרים שמזה התחיל המרד ביוונים. (פניך אבקש)

כִּשעמדה מלכות יוו הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך
שאלה – יש להתבונו באריכות הלשוו שהיה לו לקצר ולומר **להעבירם מתורתך** והיה הכל בכלל שהרי כל המצות והמעש"ט הם נכללין בתורה. **ועוד** שהרי טומאה דחויה בציבור ויכלו להדליק השמן בטומאה. **ועוד** למה לא נזכר נס פך השמן ב'על הניסים'.
תשובה – לפי שהם היו אוכלים חוליו בטהרה וממילא לא יכלו לאכול ולהדליק השמנים שהיו טמאים וזה גרם להם לשכחת התורה דשמו זית גורם זיכרוו (הוריות יג:) וזהו **להשכיחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך** שהיו מוכרחים להקריב בטומאה אם איו טהרה שטומאה דחויה בציבור. (טעמא דקרא) **א"נ** לפי שהיוונים באשר היו מחכמי האומות לא היו יכוליו להתנגד כל כך למצוותיה של התורה. שטעמם נגלה. וכל רואיהם יכירוו **כי חיים הם למצאיהם** (משלי ד). ועיקר התנגדותם היה לחוקים שאיו טעמם נגלה. והארורים אלו אמרו שאיו לאדם לעשות דבר אלא מה שהשכל מחייבו ולא מפי השמועה. ועדייו אינו מובו שהרי כתיב **להשכיחם תורתך** הרי שהיו מתנגדים לכל התורה כולה ורצו להשכיחם לגמרי. **והנה** יוונים הארורים החשיכו עיניהם של ישראל בגזירתם ואמרו כתבו על קרן השור שאיו לכם חלק באלקי ישראל. הוא היפוד דיבור **אנכי י-הוה א-להיך**. וא"כ בזה עצמו היו מתכווונים **להשכיחם תורתך** היינו שיתגבר בהם מדת השכחה שהיה מסולק מהם מחמת הרשימה הרושם שנשאר מדיבור **אנכי י-הוה א-להיך**. כמאמרם ז"ל (עירוביו נד.) אלמלי לא נשתברו לוחות הראשוֹנות — לא נשתכחה תורה מישראל. **וכו** יש לפרש הא **דלהעבירם מחקי רצונך**. דהנה אדם העושה המצות מחמת שכו נראה ויפה בעיניו לא מחמת ציווי ה'. אייני נקרא עובד ה'. ולפי זה מובו שכלפי דיבור **לא יהיה לך אלהים אחרים על פני** שנעקר יצה"ר שהוא אל זר שבגופו של אדם גזרו היוונים **להעבירם מחקי רצונך**. היינו שלא יעשו מצות החוקים שאיו טעמם נגלה אלא רק מה שנראה להם הטעם ומעתה מדוקדק, שבשני דברים אלו **לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתֶךָ וּלְהַעֲבִירָם מֵחֻקֵּי רְצוֹנֶךָ** הם נגד שני דברות הנ"ל. (שם משמואל חנוכה נח)

איתא במדרש (ב"ר) **והארץ היתה תהו** זה גלות בבל שנאמר ירמיה ד, כג :**ראיתי את הארץ והנה תהו. ובהו** זה גלות מדי אסתר ו, יד :**ויבהלו להביא את המן. וחשך** זה גלות יוו שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהו שהיתה אומרת להם 'כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל'.
שאלה – מה הטעם שהיוונים ביקשו שיכתבו להם דבר זה דווקא על קרן השור.
תשובה – מאחר ומלכות יוו רצתה לבטל את התורה שבעל פה מעם ישראל. משום כך אמרה להם כתבו לכם על קרן השור כלומר על אותו הדיו של קרן השור שאין לכם חלק בו, ולא ישתנה דינכם מדיננו. מאחר ובדיני נזקי השור יש הבדל בין נזקי שן ורגל שבהם לא נשתנה דין הגוי מדין ישראל. לבין דיני קרן שבו נשתנה דין גוי מדין ישראל. (בני יששכר – כסלו מאמר ג כו)
א"נ לפי שמנהג עובדי אלילים היה לחקוק שמות אליליהם על גויותיהם כסגולה ברכה ושפע שרוב תבואות יהיה 'בכח השור' משום כך גזרו על ישראל לחקוק על קרן השור שם אליל כמפרסם שאין לו חלק באלוקי ישראל. (כמוצא שלל רב – חנוכה, בשם 'פרי אשר')

מדרש פליאה - **הדודאים נתנו ריח** – זה ראובן שהציל את יוסף. **ועל פתחינו כל מגדים** – זה נר חנוכה.
שאלה – **יש להבין** מה הקשר בין הצלת יוסף במעשה ראובן לבין נר חנוכה? **ועוד יש להבין** מה הטעם שצוו חכמים להדליק נר חנוכה על פתח הבית מבחוץ. דבר שלא מצינו בשום מצוה אחרת שיהיה צריך לקיימה בשווקים וברחובות ?
תשובה – ראובן רצה להציל את יוסף, וגם החשמונאים מסרו את נפשם להציל את כלל ישראל. אבל בכל זאת יש עדיין הבדל גדול ביניהם. משום שאצל ראובן הייתה מחשבה להציל את יוסף. אבל בסופו של דבר הוא לא הצליח להוציא את מחשבתו לפועל. ולמעשה לא הייתה הצלה ואדרבה, השליכו את יוסף לבור מלא נחשים ועקרבים, ואח"כ אף נמכר הלאה, ויש להמשילו לדבר **שריחו** טוב אבל אין בו טעם טוב באכילה, כי למעשה לא נהנה יוסף ממחשבת הצלתו של ראובן. מה שאין כן אצל החשמונאים מצאנו שהם אכן הוציאו את מחשבתם לפועל והצליחו לגרש את האויב ולטהר את המקדש. ויש להמשילם לדבר שיש בו ריח וטעם טוב, כמו **מגדים** שהם מיני אכילה. שהרי גם מעשיהם הצליחו. (פרדס יוסף)
ביאור נוסף - ביציאת מצרים ומגילת אסתר הנס עצמו היה גלוי ומפורסם לכל העמים מה שאין כן בחנוכה הנס של הנרות היה בסתר בבית המקדש ומי ראה וידע זה רק הכהנים הניגשים את ה', והרוצה יכחיש כל אלו ואין כאן כבוד לשמו, ואם כן מהראוי לנו לפרסמו ביותר ברשות הרבים בפומבי. להכי פרסם הכתוב בראובן (בראשית לז) **להשיבו אל אביו**. הואיל וכך היה כוונת לבו של ראובן בסתר מחשבתו ולא נודע לאדם.
והכי ביאורו **הדודאים נתנו ריח** – זה ראובן שהציל את יוסף. משום שגם אז פרסם הכתוב מה שהיה בלבו להישמר מן הגזל. דכתיב (בראשית ל) **בימי קציר חטים** פרש"י - שעת הקציר היה. ולא פשט ידו בגזל להביא חטים ושעורים. אלא דבר הפקר שאיו אדם מקפיד בו. דהתם נזהר מגזל והכא מגונב נפש. על כן קרא לו **הדודאים** כלומר גם מה שהציל את יוסף מן הבור מתייחס למעשה הדודאים. שנזהר מאיסור גונב נפשות כעין שנזהר בדודאים מגזל. **נתנו ריחַ** הכוונה שפרסמו הקב"ה כריח הנודף מרחוק. ומשם אנו למדים להעמיד **עַל פְּתָחֵינוּ כָּל מְגָדִים** זה נר חנוכה המגידים ומפרסמים ניסו של הקב"ה שבסתר. (חת"ס דרשות תק"ס)

כתב השו"ע - **בכ"ה בכסליו מתחיליו שמונת ימי חנוכה**. (או"ח תרע)
שאלה – מה הטעם שאיו מדליקים נר חנוכה ט' ימים בחו"ל משום ספיקא דיומא כמו ביו"ט שני של גלויות.
תשובה – כיוו דהוי מידי דרבנו ולא אטרחוהו רבנו. **א"נ** רצו לרמוז גם כו שגזרו היוונים על ביטול מצות מילה. **א"נ** הכי עדיף טפי שידעו כמה היה הנס לא פחות ולא יותר. (פרי חדש) **א"נ** לפי שאין צורך בזה, דבשלמא בחג הפסח ובחג הסוכות ובשאר מועדים אנו עושים יום אחר מספק דיש לחוש לאיסורא שמא היום קודש ואנו נוהגים בו חול. אבל בחנוכה שאין הטעם אלא להזכיר הנס שנעשה בזמן ההוא שהדליקו בצלוחית ההיא שמונה ימים אין צורך להוסיף יום אחר. (כנה"ג בשם האבודרהם) (מאורות נתן)

חודש שבת מילה ציוו ה' ברחמיו לבטל ג' כוכבים רעים לבנה מאדים שבתאי ולהינצל מהם וזה היה כוונת היוונים שרצו לבטל ג' מצות אלה כדי שאח"כ ישלטו בישראל אלו הכוכבים. ספר אור העינים. ובזה ניחא שראשית כל המצוות היתה לראש פינה מצות החודש. ובמצות קרבו פסח נצטוו לימול ובצאתם במרה נצטוינו על השבת כי המצוות אלו במעמד שלשתו מצילים ישראל מלבנה מאדים שבתאי הרמוזים בר"ת **מזמור שיר חנֻכַּת מש"ח מילה שבת חודש** שעליהם גזר יון וניצולנו. והיה נס ע"י שמן שהוא מש"ח ר"ת מילה שבת (חנוכה) [חודש] כי הם המכונות והעמודים אשר עליהם תכוו בית ישראל.
ואפשר עוד כי **מזמור שיר חנֻכת הבית** ר"ת **שמחה**. שנקראת השכינה שבזה היה עילוי לשכינה והיה הנס בשמו שהוא **משחה** אותיות **שמחה** וג' אותיות ראשונות של **חשמונאי** הם ר"ת **חודש שבת מילה**. והאותיות הנשארות גימטריא **בינה** דבה חירוּ דכֹלָּא שבה חירות לכל וכל השם יש לרמוז שהוא ר"ת **חודש שבת מילה** ונס **נרות אותם יקיימו** והיה ע"י חמש בני חשמונאי **חמש** ר"ת **חודש מילה שבת**. (דבש לפי מערכת ח)

סגולה מעולה לשמירה על כל השנה - שיאמר בחנוכה בכל לילה אחר הדלקת נרות: מזמור ס"ז **למנצח בנגינת מזמור שיר** בצורת המנורה. ואח"כ יאמר מזמור כ"ט **מזמור לדוד הבו לי-הוה בני אלים**. ומזמור צ"א **ישב בסתר עליון בצל שדי יתלוֹנו** וכן ז' פעמים **ויהי נעם אֲ-דֹנָי א-לֹהֵינוּ עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו**. (ספר הזכירה ועניייי סגולות למו"ה זכריה בן יעקב סימנר מק"ק פלונגייאו תס"ט)
כתב הרוקח בשם רבותיו המנהג לומר בחנוכה פרק **ישב בסתר עליון** (תהילים צ"א) שבע פעמים. את הפסוק האחרון **אֹרֶךְ ימים אשביעהו ואראהו בישועתי** כופלים פעמיים כדי להגיע למנייו 125 תיבות. כנגד הגימטריא של המילה **כהנים**. סגולה זו שימשה את בני חשמונאי בצאתם למלחמה. **מניו התיבות ב'על הניסים'** הוא קכ"ד - כנגד 'יוחנן' כהן גדול (י-ו-ח-נ-ן = 10+6+8+50+50 = 124). והוסיף תיבה אחת מרוב ענוותנותו והיו קכ"ה כנגד **'כהנים'**. וכן מן **'ויהי נועם'** עד **'אורך ימים'** יש קכ"ד תיבות, ולכן אומרים אותו ז' פעמים בחנוכה לשמירה ולהצלחה. (הרוקח)

חידה א' : איך ייתכן אדם שיש לו הרבה נרות, ובכל זאת חייב להדליק רק נר אחד ושמש אחד בכל ימות החנוכה.
תשובה – בבית גוי מדליק בחנוכה רק נר אחד ושמש אחד. אע"פ שאין הגוי מקפיד על ב' או ג' נרות. שמא אחת למאה פעמים שתבוא סכנה ממנה והיה גנאי למצוה. שמעיקר הדיו צריך להדליק רק נר אחד. (חשוקי חמד בשם לקט יושר)
חידה ב' : איך ייתכן אדם שחייב להדליק בכל יום מימות החנוכה שמונה נרות ושמש אחד.
תשובה – חולה שהרופאים אמרו לו שלא יחיה כל ימות החנוכה. כי אם יום ראשון ידליק ביום הראשון של חנוכה שמונה נרות. וכן בשאר הימים אם חי ידליק בכל יום ח' נרות. (חשוקי חמד בשם שפתי צדיק חנוכה אות מב)

התשובות אינם להלכה למעשה , הערות והארות יתקבלו בברכה
לעילוי נשמת הרב חפץ בן אסתר זצ"ל
לקבלת העלון במייל ניתן לפנות לכתובת ramnadlan018@gmail.com